

ÇİN'İN ORTA ASYA'YA ARTAN KATILIMI: İKİNCİ ÇİN- ORTA ASYA ZİRVESİ

Seyda Nur OSMANLI

Misafir Araştırmacı

Analiz No : 2025 / 25

27.06.2025

17 Haziran tarihinde Kazakistanın başkenti Astanada Çin Devlet Başkanı ve beş Orta Asya ülkesi liderinin katılımıyla ikinci Çin-Orta Asya Liderler Zirvesi gerçekleşmiştir. Çin-Orta Asya liderler zirvesinin ilki, 2023 yılında Çinde gerçekleşmiştir. Çin, beş Orta Asya ülkesi ile ilişkilerini doğrudan ikili ilişkilerle veya Şanghay İş Birliği Örgütü aracılığıyla sürdürmekteydi. Ancak 2020 yılında C5+C iş birliği modeli diye anılan Çin ve beş Orta Asya ülkesinin tamamı ile doğrudan görüşmeler başlamıştır. 2020 yılında söz konusu görüşmeler, Dışişleri Bakanları düzeyinde başlatılmış ve düzenli olarak devam ettirilmiştir. Nisan 2025 tarihinde altıncı Çin-Orta Asya Dışişleri Bakanları zirvesi gerçekleşmiştir. Zirvede, Çin Dışişleri Bakanı Wang tarafından ABD Başkanı Trumpın ticaret politikalarının etkisiyle, korumacı ticaret politikalarının serbest ticaret sistemine zarar verdiği dile getirilmiş ve Çinin beş önerisi sunulmuştur. Söz konusu öneriler; iyi niyeti savunmakta ve uyumu teşvik etmekte kararlılık, karşılıklı faydalı iş birliğine bağlılık, kurumsal gelişimi ilerletmek, adalet ve hakkaniyete bağlılık, nesiller boyu dostlukta kararlılık olarak sıralanmıştır.[1]

Çinin Orta Asya ülkeleri ile 2020 yılında başlattığı mekanizma, 2015 yılında ABDnin eski Başkanı Obama döneminde başlattığı girişimin bir yansıması olmuştur. ABD, 2015te beş Orta Asya ülkesiyle Dışişleri Bakanları düzeyinde BM Genel Kurulu sırasında daha sonradan C5+1 olarak adlandırılan bir toplantı gerçekleştirmiştir. 2022 yılında, Hindistan lideri Modi de beş Orta Asya lideri ile toplantı gerçekleştirmiştir. 2023 yılında ise, Çin ve Orta Asya ülkeleri arasında ilk kez liderler düzeyinde Çin-Orta Asya liderler zirvesi düzenlenmiştir. Aynı yıl dönemin ABD Başkanı Biden, BM Genel Kurulu sırasında Orta Asya ülkeleri ile liderler düzeyinde toplantı gerçekleştirmiştir. Öte yandan Avrupa Birliği, ilk kez 2025 yılında Orta Asya liderleri ile Semerkantta AB-Orta Asya zirvesini düzenlemiştir. Bu durum; ABD, Çin, Hindistan ve AB gibi aktörlerin Orta Asya ülkelerine bütüncül biçimde yaklaşarak ilişkilerini derinleştirmek istediğini gösterirken aynı zamanda Orta Asyanın, uluslararası politikadaki artan önemini de yansıtmaktadır.[2]

2023 yılında gerçekleşen ilk Çin-Orta Asya liderler zirvesi, Çinin Xian kentinde düzenlenmiştir. Antik İpek Yolunun başlangıç noktası olan Xian kentinin Tang Hanedanlığı döneminde Çinin başkenti olması sebebiyle, zirve esnasında Çin tarafından Han Hanedanlığına ait kültürel ve mimari unsurlara atıflar içeren pek çok sembolik öğeler sunulmuştur. Zirve sonunda Xian Deklarasyonu yayınlanmıştır. 2024 yılında ise Çin ve Orta Asya ülkeleri Sekreterliği kurularak zirve diplomasisi örneği olan söz konusu girişim, kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır.

İkinci Çin-Orta Asya liderler zirvesi, ABDnin korumacı ticaret politikaları uyguladığı ve USAID yardımlarını durdurduğu, İsrail-İran gerginliğinin arttığı ve Gazze Savaşı ve Rusya-Ukrayna Savaşının devam ettiği bir dönemde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda zirvede uluslararası güvenliğin ve serbest ticaretin önemi dile getirilmiştir. Ayrıca, tıpkı birinci zirvede olduğu gibi, Çin-Orta Asya Astana liderler zirvesi, G7 liderler zirvesi ile aynı tarihte gerçekleşmiştir.

Çin-Orta Asya Astana zirvesinde Çin Devlet Başkanı Xi, Bölgede Yüksek Kaliteli İş Birliği için Çin-Orta Asya Ruhunu Desteklemek başlıklı bir açılış konuşması yapmıştır. Konuşmasında karşılıklı saygı, karşılıklı güven, karşılıklı yarar ve yüksek kaliteli kalkınma yoluyla modernizasyonun ortaklaşa sürdürülmesi için karşılıklı yardım olarak tanımladığı Çin-Orta Asya Ruhunu önermiştir. Ayrıca, Çin, komşuluk diplomasisinde Orta Asya'yı sürekli olarak bir öncelik olarak ele alıyor sözleri ile Orta Asyanın Çin için önemini ifade etmiştir. Çin, Rusya-Ukrayna Savaşının da etkisiyle Orta Asya ülkeleri ile son yıllarda ticaretini derinleştirerek bölge ülkelerinin en büyük ticaret ortağı konumuna yükselmiştir. Söz konusu yükselişte Rusyaya uygulanan yaptırımların rol oynadığı ileri sürülmektedir.[3] 2024 yılı verilerine göre Çinin Orta Asya ülkeleri ile gerçekleştirdiği ticaret hacmi 94,8 milyar dolar seviyesine yükselirken Çin'in bölgeye yaptığı toplam yatırım ise 30 milyar doların üzerinde olduğu belirtilmektedir.[4] Çin, bölge ülkeleri ile ilişkilerini Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ekseninde ilerletmektedir. Hatırlanacağı üzere KYGnin kara ekonomik koridorlarını ve güzergahını ifade eden İpek Yolu Ekonomik Kuşağı, Çin Devlet Başkanı Xi tarafından ilk kez Kazakistanda duyurulmuştur. Bu bağlamda ulaşım, altyapı ve enerji yatırımları Çinin bölge ülkeleri ile ilişkilerinin ana gündemini oluşturmaktadır.

Astana liderler zirvesi sırasında, Çin Devlet Başkanı Xi Orta Asya ülkelerine 1,5 milyar yuan (yaklaşık 210 milyon dolar) mali yardım taahhüdünde bulunmuştur.[5] Çin-Kırgızistan-Özbekistan demiryolu projesi, Çin-Kazakistan arasındaki üçüncü demiryolu bağlantısı, Çin-Tacikistan otoyolu, Çin-Türkmenistan enerji iş birliği, Trans-Hazar Uluslararası Taşımacılık Rotası ve yeşil ve dijital yatırımlar ele alınmıştır. Çin-Kırgızistan-Özbekistan demir yolu hattı, ilk olarak 1990lı yıllarda gündeme gelmiş olup Rusya-Ukrayna Savaşının ardından önem kazanmış ve iki yıl önce başlatılmıştır. Aynı zamanda zirveden bir gün önce gerçekleşen Çin ve Kazakistan liderlerinin görüşmesinde iki ülke arasında yirmi dört iş birliği anlaşmasının imzalandığı belirtilmiştir. Çinin Orta Asyadaki söz konusu enerji, ulaşım, dijital ve yeşil yatırımlarının yanı sıra öne çıkan bir başka ilişki alanı da bölgenin kolluk gücüne yönelik kurduğu iş birliğidir. Çin lideri, zirve sırasındaki konuşmasında kolluk gücüne olan iş birliğini derinleştirme isteğini dile getirmiştir. Uluslararası çatışmaların ve sorunların da etkisiyle zirvenin gündeminde güvenlik, öne çıkan bir konu olmuştur. Çin ve Orta Asya ülkelerinin bölgesel güvenlik sorunlarını ele

alırken üç kötülük olarak tanımladığı terörizm, ayrılıkçılık ve radikalizm (aşırılıkçılık) ile ortak mücadele ve sınır ötesi suçlarla mücadelede iş birliği ele alınmıştır. Çin ekonomisi, ulaşım ve güvenlik konularının yanı sıra medya ve eğitim başta olmak üzere kültürel alanlarda iş birliğini ilerletmek istediğini belirtmiştir. Bu bağlamda, üç bin Orta Asya vatandaşı mesleki eğitim sağlanacağını belirtmiş, daha fazla kültür merkezi, üniversite şubesi ve mesleki eğitim atölyeleri olan Luban Atölyeleri kurmaya istekli olduklarından söz etmiştir.[6] Zirvede Çin lideri tarafından belirtilen söz konusu konular Çinin Orta Asyaya ekonomik, ticari, ulaşım, güvenlik ve kültürel alanlardaki iş birliği önceliklerini göstermektedir.

Astana liderler zirvesinde yoksulluğu azaltma, eğitimde değişim, çölleşme kontrolü hakkında üç iş birliği merkezi ve sorunsuz ticaret hakkında bir iş birliği platformu kurulmuştur.[7] Zirve sonunda Ebedi İyi Komşuluk, Dostluk ve İş Birliği Anlaşması imzalanmış ve Astana Deklarasyonu yayınlanmıştır. Ayrıca, Çin ve Orta Asya ülkeleri arasında Yeşil Minerallerde Yatırım İşbirliğinin Güçlendirilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı, Çin-Orta Asya-Avrupa Yüksek Hızlı Tren Projesi İş Birliğinin Derinleştirilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı, Kuşak ve Yol Girişiminin Yüksek Kaliteli Uygulanmasına İlişkin Eylem Planı, 2025-2026 Ortak Kültürel ve İnsani Faaliyetler Programı ve Orta Asya ülkeleri ile Çin Arasında Gümrük İş Birliği gibi çeşitli iş birliği belgeleri imzalanmıştır. [8] Üçüncü Çin-Orta Asya Zirvesinin 2027 yılında Çinde yapılması kararlaştırılmıştır.

Sonuç olarak, Pekin yönetimi, Orta Asya ülkeleri ile daha önceleri Şanghay İşbirliği Örgütü veya ikili ilişkiler yoluyla kurduğu ilişkileri 2020 yılından itibaren Dışişleri Bakanları düzeyinde, 2023 yılından itibaren iki yılda bir düzenlenen zirvelerle liderler düzeyinde yürütmeye başlamıştır. Böylece beş Orta Asya ülkesine bütüncül bir yaklaşımla KYG yatırımlarını merkeze alan bir iş birliği süreci yürütmektedir. Bu durum ABD, AB gibi aktörlerin bölge ile geliştirmek istediği son dönemdeki ilişkilerle de bağlantılıdır. İkinci Orta-Asya liderler zirvesi, devam eden uluslararası çatışma ve sorunların da etkisiyle uluslararası güvenlik, serbest ticaret ve çok taraflılığın önemini dile getirildiği zirve olmuştur. Zirvede Çin lideri Xi tarafından ele alınan ulaşım, enerji, ticaret, yeşil ve dijital yatırımlar, kültürel iş birliği, Orta Asya ülkelerinin kolluk gücündeki varlığı, Çinin Orta Asya ile ilişkilerinin boyutlarını ortaya koyarken alternatif ulaşım koridorlarını güçlendirme isteği, bu kapsamda KYGnin yüksek kaliteli yatırımlarla devam ettirilmesi Çinin bölgeye yönelik politika hedeflerini göstermektedir.

*Fotoğraf: Xinhua

[1] "6th China-Central Asia Foreign Ministers' Meeting Held in Almaty", *Xinhua*, 27 Nisan 2025, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202504/27/WS680d81baa3104d9fd3821c80.html>

[2] "Chinas Xi Jinping Meets Central Asian Leaders: Why Their Summit Matters", *Al Jazeera*, 17 Haziran 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/16/chinas-xi-jinping-meets-central-asian-leaders-why-their-summit-matters>

[3] "Chinas Xi Jinping Meets Central Asian Leaders: Why Their Summit Matters", *Al Jazeera*, 17 Haziran 2025, <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/16/chinas-xi-jinping-meets-central-asian-leaders-why-their-summit-matters>

[4] "China, Central Asian Countries Sign Landmark Treaty, Vow to Boost Cooperation", *CGTN*, 18 Haziran 2025, <https://news.cgtn.com/news/2025-06-18/China-Central-Asia-sign-landmark-treaty-vow-to-boost-cooperation-1Ei1tgKfIXa/p.html>

[5] "Full Text of Xi's Keynote Speech at Second China-Central Asia Summit", *Xinhua*, 18 Haziran 2025, <https://english.news.cn/20250618/8d15248700c5498f817102af488d2666/c.html>

[6] "Xi Urges China, Central Asian Countries to Promote High-Quality Belt and Road Cooperation", *Xinhua*, 18 Haziran 2025, <https://english.news.cn/20250618/09f2f03da6d74a9d9da9f0bcc11e3ad0/c.html>

[7] "Key Takeaways from 2nd China-Central Asia Summit in Astana", *Xinhua*, 18 Haziran 2025, <https://english.news.cn/20250618/1569680311d94cbf96db8722c5538747/c.html>

[8] "Central Asia and China Sign Astana Declaration, Agree on Eternal Friendship, Alibek Beyjanov", *Qalampir*, 17 Haziran 2025, <https://qalampir.uz/en/news/markaziy-osiye-va-khitoy-abadiy-dustlik-tugrisida-kelishuvga-erishdi-120393>

Yazar Hakkında :

Seyda Nur OSMANLI, 2015 yılında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2021 yılında, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler bölümünde "Kuşak ve Yol Girişimi: Cibuti ve Pakistan Örnekleri" başlıklı teziyle Yüksek Lisans derecesini almıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler bölümünde Doktora Adayıdır. Çin dış politikası, Çin-ABD ilişkileri, Türkiye-Çin ilişkileri hakkında çalışmalarını sürdürmektedir.

Atıfta bulunmak için: OSMANLI, Seyda Nur. 2026. "ÇİN'İN ORTA ASYA'YA ARTAN KATILIMI: İKİNCİ ÇİN-ORTA ASYA ZİRVESİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2025 / 25. Haziran 27. Erişim Haziran 28, 2026. <https://avim.org.tr/public/tr/Analiz/CIN-IN-ORTA-ASYA-YA-ARTAN-KATILIMI-IKINCI-CIN-ORTA-ASYA-ZIRVESI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır